

НЕФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВ

Порушено проблему подання вітчизняними підприємствами нефінансової звітності. Проведено порівняльний аналіз фінансової та нефінансової звітності за низкою ознак. Означено сутнісні характеристики та особливості звітності підприємств України. Особливу увагу приділено зв'язку нефінансової звітності з обліковою системою підприємства.

Violated problem submitting domestic enterprises of non-financial reporting. A comparative analysis of financial and non-financial reporting on a number of grounds. The author determined the essential characteristics and features reporting Ukraine. Special attention is paid to non-financial reporting connection with the accounting system of the enterprise.

Сучасні вимоги до інформаційної бази управління підприємством виходять далеко за межі фінансових звітів і вимагають даних не лише про фінансові, а й про соціальні та екологічні аспекти діяльності. За твердженням міжнародних експертів, саме звіт із соціальної відповідальності бізнесу (нефінансовий звіт) є ефективним інструментом внутрішньої та зовнішньої діагностики результатів діяльності підприємств, установ і організацій, основою для розроблення та впровадження ними короткострокових програм і довгострокових проектів.

Використання зарубіжного досвіду у вітчизняній практиці пов'язано з проблемами адаптації та ідентифікації до українського законодавства, забезпеченням довіри до нефінансової звітності. Саме ці аспекти зумовлюють актуальність дослідження нефінансової звітності, а саме її змісту, методики та принципів складання, зарубіжного досвіду підготовки, недоліків та переваг щодо впровадження в Україні.

Нефінансова звітність привертає до себе увагу багатьох експертів-практиків та науковців на пострадянському просторі. Найбільший науковий інтерес мають праці І. Журовської, В. Воробей [2], Д. Ісаєва [3], Л. Коновалової, М. Корсакова, С. Літовченко, В. Якимець [4], О. Алігаджієвої [1] та ін. Однак недостатньо уваги в наукових дослідженнях приділяється економічним аспектам цієї проблеми, зокрема визначенню місця нефінансової звітності в системі звітності підприємства як одного з важливих елементів методу бухгалтерського обліку.

Метою статті є дослідження сутності не фінансової звітності, її узгодження з фінансовою звітністю та місця в єдиній інформаційній системі підприємства.

Нефінансова звітність є відносно новим інструментом як для світової так і для вітчизняної практики. Якщо фінансова звітність складається підприємствами вже приблизно 150 років, то сама ідея подання нефінансової звітності виникла порівняно недавно. Перші нефінансові звіти були розроблені європейськими компаніями в 1980-х рр. Найбільшого поширення нефінансова звітність отримала в Європі (лідер – Великобританія) та Північній Америці. В азіатському регіоні активно підключилися до процесу звітності у 1990-х рр. компанії Японії та Південної Кореї. В Україні необхідність надання нефінансових звітів пов'язана із виходом підприємств на міжнародні ринки збуту. В останні роки різні за розміром і видами економічної діяльності компанії все частіше публікують свої звіти про соціальну відповідальність [2].

Виникнення та формування нефінансових звітів відбувалось у відповідь на реальні вимоги практики, тому існують різні підходи щодо пояснення їх призначення, визначення структури, форми та змісту. Базова концепція триєдиного підходу до звітності вимагає від компаній «повного і достовірного розкриття

інформації про фінансове становище і ділову стратегію (фінансовий звіт), участь компанії в вирішенні суспільних проблем (соціальний звіт) і захисті навколишнього середовища (екологічний звіт)» [4, с.129].

Слід зазначити, що однозначної думки щодо загальної назви звітів про різні аспекти соціальної відповідальності бізнесу не існує. У вітчизняній та світовій практиці використовуються такі визначення для нефінансових звітів як «звіт із корпоративної соціальної відповідальності» (Corporate Social Responsibility Reporting), «соціальний звіт» (Social reporting), «звіт із корпоративної відповідальності» (Corporate Responsibility Report), «звіт зі сталого розвитку» (Sustainable Development Reporting), «звіт із прогресу» (Progress Report) та ін. Ці форми звітності характеризуються: спільною метою; переважно наявністю нефінансової інформації; певними відмінностями, які пов'язані з висвітленням тих чи інших сфер соціальної діяльності підприємств. На сьогодні найбільш поширеними є такі види нефінансових звітів: звіт з прогресу (про виконання принципів Глобального Договору ООН), який складається лише підприємствами – членами Глобального Договору ООН. У звіті відображається стан виконання принципів соціальної відповідальності та плани на майбутнє (не проходить аудит); звіт за GRI-стандартом (звіт зі сталого розвитку), що містить чіткі індикатори щодо діяльності компанії (можливий аудит); звіт за стандартом AA1000, заснований на діалозі із стейкхолдерами, який структурно відповідає їхнім інформаційним запитам (можливий аудит).

Дослідження практики опублікування нефінансових звітів в Україні за 2005–2010 рр. дало змогу встановити, що основну частку у структурі нефінансових звітів складають звіти з прогресу – 91,5 %, і лише 8,5 % – звітів за GRI-стандартом, тобто перевага надається звітам, які не проходять аудит [2]. Виходячи з наведених показників, можна зазначити, що у переважній більшості вітчизняних підприємств відсутнє теоретичне обґрунтування і практичний досвід складання стандартизованих нефінансових звітів, хоча ще в 2005 р. компанія СКМ (System Capital Management) першою в Україні підготувала нефінансовий звіт за GRI-стандартом. Вітчизняні підприємства не розуміють усіх переваг «стандартизованих» звітів. Суттєвості таким звітам додає необхідність або можливість проходження аудиту, що в свою чергу збільшує довіру до них з боку користувачів та здійснює безпосередній вплив на вартість всього бізнесу.

За рівнем інтеграції виокремлюють два підходи до складання нефінансових звітів: у вигляді окремого документа, що описує діяльність підприємства в соціальній та екологічній сферах; у вигляді тематичного розділу річної звітності підприємства [6].

Фінансові та нефінансові звіти формують єдину інформаційну базу для управління соціально-економічною діяльністю підприємства. Вони не лише доповнюють один одного інформаційно, а й мають спільні ознаки (які не властиві, наприклад, статистичним звітам чи звітам із соціального та пенсійного забезпечення). Основою складання нефінансових звітів є принципи, які за своїм змістом лише частково відрізняються від принципів фінансової звітності, визначених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (див. рис. 1).

Обидві групи наведених принципів містять положення, що характеризують подібні, а інколи і єдині вимоги. Наприклад, щодо об'єктивності або обачності, повноти або повного висвітлення, зіставлення або послідовності. Такі принципи нефінансових звітів, як точність, відкритість, ясність, регулярність, значимість або суттєвість, верифікація та вчасність визначені окремими положеннями вітчизняного законодавства. Разом із тим, існують певні специфічні вимоги, наприклад, щодо контексту сталого розвитку, адже суть цього принципу полягає у тому, що організація, яка готує звіт, має прагнути включити інформацію про свою результативність до більш широкого контексту соціальних, екологічних та інших меж і обмежень, якщо завдяки йому інформація, що повідомляється, набуває істотного додаткового значення. Різний підхід застосовується до визначення періодичності опублікування звітності, що також пояснюється специфікою їхнього призначення. Базовий для нефінансових звітів принцип залучення зацікавлених сторін, який полягає у систематичному залученні зацікавлених сторін до процесу звітності для визначення найбільш важливих питань і послідовного поліпшення якості звітів, не може застосовуватись для фінансової звітності. Інші принципи фінансової звітності, зокрема фактичної (історичної) собівартості, неперервності, єдиного грошового вимірника, є не суттєвими для нефінансової звітності. Принцип автономності, власне, трансформується у спільну зацікавленість і взаємодію власників бізнесу та підприємства при виконанні поставлених соціальних завдань.

Рис. 1. Принципи складання звітності підприємствами

На міжнародному рівні нині активно обговорюється питання так званої інтегрованої звітності, яка б враховувала як фінансовий, так і не фінансовий бік діяльності компанії. Такі думки існують і серед вітчизняних економістів. На нашу думку, ці види звітності мають існувати окремо, кожен з них має своїх користувачів. Користувачів нефінансового звіту цікавить насамперед соціальний і екологічний ефект діяльності, тому відповідні витрати підприємства залишаються поза їхньою увагою. Якщо користувачів цікавить інформація про економічний ефект таких заходів, то хоча вона і є конфіденційною, але в загальному вигляді представлена у фінансовій звітності компанії. Виявити особливості нефінансових та фінансових звітів можна, проаналізувавши низку критеріїв, які їх характеризують (табл.1).

Порівняльний аналіз звітності підприємств дав змогу виявити такі суттєві чинники: нефінансова звітність не дублює, а лише доповнює фінансову за низкою показників; нефінансові та фінансові звіти розраховані на тотожні групи користувачів інформації; для користувачів, які не мають доступу або відповідної підготовки для розуміння показників фінансової звітності, задовольнити інформаційні потреби здатна нефінансова звітність; при правильному поєднанні фінансовий і нефінансовий звіти можуть забезпечити користувачів достатньою кількістю інформації про соціально-економічну діяльність підприємства; за такими критеріями, як вплив на оцінку вартості бізнесу, статусом регулюючих документів, необхідністю подання, ступенем регулювання з боку держави та міжнародних організацій та іншими нефінансовий звіт компанії має другорядний статус.

На даний час розвиток нефінансової звітності суттєво відстає від поширення та стану розвитку фінансової звітності в Україні. Для активного поширення практики складання нефінансових звітів важливим етапом стане поліпшення професійної підготовки бухгалтерів, аудиторів та менеджерів. З цією метою у 2010 р. Міністерством освіти та науки, молоді та спорту до програми підготовки студентів у галузі знань «економіка та підприємництво» і «менеджмент та адміністрування» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» введена дисципліна «Корпоративна соціальна відповідальність». На наш погляд, потребують подальшого удосконалення програми дисциплін «Бухгалтерський облік», «Управлінський облік», «Звітність підприємства», «Аудит» та інші. Відповідні заходи також дадуть змогу підвищити якість нефінансових звітів і рівень їх підготовки та довіри до них.

Порівняльна характеристика нефінансової та фінансової звітності

Критерії для порівняння	Нефінансова звітність	Фінансова звітність
Користувачі	Внутрішні та зовнішні	Внутрішні та зовнішні
Мета складання	Надання інформації про результати діяльності та проведені заходи у соціальній та екологічній сферах	Надання інформації про фінансовий стан, фінансові результати та рух грошових коштів
Предметна складова	Соціальні, екологічні та економічні наслідки діяльності	Економічні результати
Часова спрямованість	Досягнуті результати та плани на майбутнє	Досягнуті результати
Доступ до інформації	Відкритий доступ	Обмежений доступ
Необхідність подання	Добровільна	Обов'язкова
Рівень відповідальності	Не визначена законодавством України, суттєво впливає на подальші взаємовідносини зі стейкхолдерами	Визначена відповідно до законодавства та внутрішнього регламенту підприємства – матеріальна, адміністративна, кримінальна
Вимірники	Вартісні, кількісні та якісні	Вартісні
Ступінь регулювання	Міжнародні положення та норми	НП(С)БО, МСБО
Типи показників	Соціальні, економічні, екологічні	Економічні (фінансові)
Інформаційна база звітності	Дані управлінського та фінансового обліку, інша відкрита інформація про сферу діяльності фірми	Дані фінансового обліку
Зміст звіту	Оплата праці, гарантія зайнятості та охорона здоров'я працівників, характеристика послуг та продукції для клієнтів, фінансові показники, вплив діяльності на зовнішнє середовище, кількість створених робочих місць, інвестиції у розвиток регіону та ін.	Характеристика: власного та залученого капіталу; господарських ресурсів; доходів, витрат і фінансового результату за видами діяльності підприємства; руху грошових коштів; змін у власному капіталі
Точність числових даних	Можливі приблизні дані	Відхилення від фактичних даних не допустимі
Форми звітності	Різні форми звітів: - Звіт з прогресу; - Звіт про КСВ – звіт про соціальні або екологічні проекти компанії; - звіт за стандартом AA1000; - звіт за GRI стандартом та інші	Комплексна звітність: - Звіт про фінансовий стан; - Звіт про сукупний дохід; - Звіт про рух грошових коштів (за прямим і непрямим методом); - Звіт про власний капітал; - Примітки до звітності
Періодичність подання	Раз на 1–2 роки	Щоквартально, річні
Вплив на оцінку вартості бізнесу	Нематеріальна складова вартості бізнесу	Фінансова складова вартості бізнесу

Як підсумок можна зробити певні висновки. При формуванні єдиної інформаційної бази управління соціально-економічною діяльністю підприємства необхідно враховувати особливості та спільні риси нефінансової та фінансової звітності. За низкою критеріїв (вплив на оцінку вартості бізнесу, статус регулюючих документів, необхідність подання, ступінь регулювання з боку держави та міжнародних організацій та ін.) нефінансовий звіт має другорядний статус, він потребує більшої прозорості для підвищення довіри до нього. Основною інформаційною базою для нефінансового звіту є дані бухгалтерського та управлінського обліку. Потребують подальшого дослідження досвід зарубіжних країн з питань державного регулювання нефінансової звітності з метою обґрунтування стратегії нефінансової звітності в Україні. Ті, хто починає готувати нефінансову звітність вже сьогодні, завтра зможуть отримати додаткову конкурентну перевагу як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках.

Література

1. Алигаджиева Е. М. Эколого-социальный учет и анализ корпоративной отчетности в условиях МСФО : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.12 / Е. М. Алигаджиева ; Федеральное государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Российский университет дружбы народов». – Орел, 2010. – 24 с.
2. Воробей В. Нефінансова звітність: інструмент соціально відповідального бізнесу [Електронний ресурс] / В. Воробей, І. Журовська. – К., 2010. – 84 с. – Режим доступу : <http://www.svb.org.ua/publications>.
3. Исаев Д. В. Информационный аспект корпоративного управления и стратегического менеджмента / Д. В. Исаев // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2008. – Т. 6. – № 3. – С. 114–119.
4. Коновалова Л. Н. Управление социальными программами компании / Л. Н. Коновалова, М. И. Корсаков, В. Н. Якимец ; под ред. С. Е. Литовченко. – М. : Ассоц. менеджеров, 2003. – 152 с.
5. Лазоренко О. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / О. Лазоренко, Р. Колишко – К. : Вид-во «Енергія», 2008. – 96 с.
6. Хамідова О. М. Складання соціальної звітності як важливий етап реалізації соціально-відповідального маркетингу підприємства галузі мінеральних добрив / О. М. Хамідова // Экономика Крыма. – 2010. – № 2 (31). – С. 222–226.
7. Центр Розвитку КСВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csinfo.org.ua/uk/csrre-ports.html>.
8. Шигун М. М. Корпоративна соціальна звітність як перспектива інформування про людський капітал вітчизняних компаній / М. М. Шигун, Т. В. Давидюк // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 1(9). – С. 173–178.
9. European Accountants call for a specific international standard on sustainability assurance [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iasplus.com/europe/0606feesustainpr.pdf>.